

2021-02-24

När hela Sverige skulle vaccineras 1810

[pianomusik]

Intro

[Mia läser med inlevelse]

Hela kroppen från huvud till fötter är betäckt med otaliga sammanflytande kopper som bränner som eld. Ansiktet är fasligen uppsvullet och vanställt, ögonen berövade ljuset. Det tillsvullnande rosslande svalget andas en ruten stank. Ur ögonen flyter tårar och var, ur munnen beständigt en skarp saliv, ur tarmarna ruttna ekskrementer ofta blandade med var och blod. Hela kroppen är en böld. Man ser inte mer en människa i den sjuke.

Så berättar läkaren Eberhard Zacharias Munck af Rosenschöld, som var först ut i Sverige med att vaccinera mot de fruktade smittkopporna i början av 1800-talet. Då påbörjades en kamp som skulle pågå i nära 200 år och över hela världen, kampen mot ett osynligt virus som till sist fick ge sig – genom systematisk massvaccinering lyckades människan för första gången utrota en dödlig sjukdom.

Martin: I februari 2021 är massvaccinering mot Covid-19 det stora samtalsämnet i världen och i Sverige. Hur genomför man sådan snabbt och rättvist? Vissa vill inte vaccinera sig och menar att det finns risker med det. Andra anser att vaccineringen inte kan komma igång tillräckligt fort. Debatten rasar, och det förekommer till och med hot mot vaccinations-samordnarna. Men det är inte första gången som Sverige står inför utmaningen att vaccinera hela befolkningen. 1810 påbörjades för första gången en massvaccinering, den gången mot smittkopper. Hur gick det till då? Hur fick man fram vaccinet? Vem utförde vaccinationerna? Hur gick det till slut? Kan vi lära oss något av historien och dra nytta av det? Det ska vi prata om idag.

Poddavsnittet börjar

Martin: Hej och välkomna till arkivpodden Dokumenten berättar som vi spelar in i vår studio. Jag heter Martin Ahlström och är arkivarie, och med mig idag har jag Mia Nilsson som är arkivpedagog. Och idag ska vi prata sjukdomar igen. Du är som en olycksfågeln som kommer hit med sjukdomsmaterial.

Mia: Ja, det har blivit mycket sjukdomar, det kanske har något med läget i världen att göra.

Martin: Idag ska vi alla fall prata om smittkopporna och vaccinet mot de, och du har med dig ett dokument hit till studion som vanligt.

Mia: Dokumentet jag har plockat fram är egentligen flera hopfästa dokument från Provinsiälläkaren i Härjedalens arkiv . Det är journaler över smittkoppsvaccinering, 1851 från olika områden i hans distrikt.

Martin: Provinsiälläkaren i Härjedalen är alltså en av flera provinsiälläkararkiv vi har på Rikssarkivet. Hur ser journalen ut, beskriv den.

Mia: Det är fint gammalt lumphapper. Det är ganska svårläst, skrivet med snirklig liten handstil och med många överstrykningar. Men det går att läsa med lite ansträngning. Det är inte helt oläsligt. Det finns också exempel bland dessa dokument som är väldigt prydligt skrivna och lätta att läsa. Den här första journalen från Älvros är ganska kladdig, och ja, ganska svårläst.

Martin: Jag får intrycket att de använt papprets hela yta när de skrivit.

Mia: Året är 1851, så det är klart att man återanvänder papper i den mån man kan. Det ser man ju i brev också från den här tiden, de är skrivna tätt, tätt och till och med längs kanterna runt om.

Martin: Papper är dyrt.

Mia: Ja, och kanske svårt att få tag på beroende på var man bor.

Martin: Men vad står det i dokumentet? Vad kan man läsa?

Mia: Journalen är från byn Älvros, eller rättare sagt vaccinatören hör hemma där. Så det är han som har skrivit och det är uppgifter på vilka barn som ympats under föregående år.

Martin: Ympats, vad betyder det?

Mia: Ja, det var så man sa, men man använde även ordet vaccinerats. Men ofta ser man uppgifter på att personer ympats mot smittkoppor. I journalen finns namn på de barn som vaccinerats, eller ympats, föräldrarnas namn och vilken ålder barnet har och vart de hör hemma. Efter vaccinationen måste vaccinatören göra återbesök för att se om det varit en lyckad vaccinering och kontrollera så att det inte blivit några biverkningar. Allt detta ska också anges i journalen..

Martin: Vad var det de vaccinerades mot, det har vi ju redan gett en hint om?

Mia: Ja, det var ju smittkoppor, en fruktansvärd sjukdom, som vi hörde i början också, med typiska utslag över hela kroppen, i munnen, svalget, i öronen, inne i kroppen överallt. Blåsorna som sedan torkar, lämnar svåra ärr hos de som överlever. Man visste ju inte så mycket om sjukdomen till exempel när den här journalen skrivs 1851, men det är en virusjukdom som var väldigt smittsam och smittade framförallt via droppsmitta, men även som luftburen smitta. Man visste att det var smittsamt, och att det var en oerhört dödlig sjukdom. Man bodde trångt, den sjuka låg i sängkläder i sina kläder som övriga i familjen måste hantera och där fanns ju varet och smittan.

Martin: Och familjerna var ju stora också med många barn, kanske 10 stycken.

Mia: Ja, och gamla farmor och morfar. Kontentan är att man visste att det var oerhört smittsamt, och att den var oerhört dödlig. Så det var nästan panik om man hörde att smittan härjade någonstans. Det fanns ju ingen bot, och det har det ju inte gjort genom hela historien – det finns ingen bot

Martin: Förutom vaccin.

Mia: Ja, man kan ju fortfarande bli sjuk även om man vaccinerats, det gäller ju alla typer av vaccinationer. Men man blir ju inte så svårt sjuk.

Martin: Fick man några andra symtom?

Mia: Sjukdomen började lite försiktigt, ungefär som en influensa. Med feber, ont i kroppen och allmän sjukdomskänsla. Efter några dagar kom blåsorna, då man förstår vad man har. Blåsorna kommer först i ansiktet och på armarna och sedan på bålen och spred sig sedan. Från att man fick feber, blev man oerhört sjuk.

[pianomusik]

Dialogen mellan Martin och Mia fortsätter

Martin: Det låter ju inte så trevligt. Var det någon som överlevde?

Mia: I de värsta utbrotten under 1700-talet dog uppemot vart tredje barn (drygt 30 %) och var tionde vuxen (10 %). Det är väldigt många människor. De som smittades kunde överleva men ofta blev man märkt för livet, framför allt av svåra ärr, men man kunde ofta bli döv eller blind, ha svårt att andas och svälja.

Martin: När kom sjukdomen och varifrån?

Mia: Smittkoporna har varit kända av människan i flera tusen år. Det äldsta kända fallet är den egyptiske faraon Ramses V, som dog i kopporna drygt 1000 år före år 0. Viruset tycks sedan ha spridits till Indien, vidare till Kina och så småningom kom den till Europa på 500-talet. Men det var först under 1600 talet som det blev en betydande sjukdom och under 1700talet var det den som dödade flest människor i Europa, ca 60 miljoner tror man.

Martin: Det var ju inta vara i Europa som drabbades av kopporna även urinvånare i syd- mellan- och nordamerika.

Mia: Ja, det var ju europeer som tog med sig smittan i samband med sina ”upptäcktsresor”.

Martin: Vilka var det som blev sjuka?

Mia: Smittkoppor var en demokratisk sjukdom, den skördade offer i alla samhällsklasser. Den kallas ofta barnkoppor i källorna, för det var barnen som i stor utsträckning smittades och dog. Av de 60 miljoner som dog av smittkoppor i Europa, finns beräkningar på att 90 % var barn under 9 år. Så bodde man i en liten by och smittan slog till kunde alltså alla barn under 9 år stryka med. Fruktansvärt. Förutom att den var dödlig och tog många barns liv, så kom den regelbundet ungefär vart 5 år. Det fanns säkert en ständig oro, nu var det längesedan vi hade kopporna här, är det dags snart...

[pianomusik]

Dialogen mellan Martin och Mia fortsätter

Mia: Om vi återvänder till Jämtlands län, så härjade smittan i stora delar av länet under åren: 1752, 1760, 1766, 1769, 1770, 1810, 1833 då smittan

härjar i stora delar av länet. Vissa mer avlägsna delar av länet klarade sig bättre. Och när samerna hörde talas om kopporna flyttade de från platsen, så de har klarat sig ganska bra från smittkoppor genom historien.

Martin: Kan man se några andra spår av smittan i arkiven?

Mia: Jag har tittat i död- och begravningsboken är fulla av spår. När jag tittade i Överhogdals församling, som är en ganska liten by. Oftast var ju byarna här väldigt små i slutet av 1700-talet. I byn fanns 28 hushåll, om kopporna härjade kunde det gå gick riktigt illa, alla barn under 9 år kunde plötsligt vara borta. Vilken katastrof!

[Mia läser ur död- och begravningsboken]

Den 17 maj 1752, begravdes Nils, 1 år och 6 månader, död i kopporna, samma dag Gunilla, 3 år, död i kopporna, samma dag, Swen, 5 år och 4 månader. Död i kopporna. Och så fortsätter det i de här böckerna. Det är ju inte bara ett barn som dör, och ibland är det ju flera i en syskonskara som dör. Det blir väldigt tydligt när man läser i död- och begravningsboken hur många familjer som faktiskt drabbades och hur många barn som gick åt.

Martin: I Offerdal som jag tittat en del i kan de i dödboken vara sida upp och sida ner med barn som dött i kopporna.

Mia: Ja, och i Överhogdal var det bara dessa tre begravningar under 1752.

Martin: Så, det här var man ju tvungen att göra något åt. Hur gör man?

Mia: Ja, hur gör man? Redan 1756 kommer de första riktlinjerna i Sverige för hur man ska börja. en metod som kallas, *variolation*, eller *variolisation* av latinets *variola* som betyder smittkoppor. Det är Collegii Medici, kort förklarar ursprunget till såväl Medicinal- & Socialstyrelsen, samt Karolinska Institutet, egentligen en samling läkare som förordar i den kungörelse de går ut med att man ska börja med en metod som man länge använt sig av i Asien, alltså variolation där man använde riktiga smittkoppor.

Martin: Hur då?

Mia: Jo, då ritsade man ett sår i patientens arm, och la en tråd smittad med virus från en smittkoppsjuk person i såret.

Martin: Och vadå, vad blev resultatet?

Mia: Målet var att den skulle bli en mild variant, men det var inte alltid det funkade. Många blev svårt sjuka och dog. Och ville det sig illa, kunde man ju starta en hel epidemi. Men myndigheterna gjorde ändå övervägningen, att detta var bättre än att låta sjukdomen härja fritt och skörda massor av människoliv. Man måste försöka göra något åt detta.

Martin: Hur menade man då?

Mia: Myndigheterna fick väga fördelar mot nackdelar. Genom att påbörja vaccinationer så kommer ett antal individer insjukna så svårt att de dör, men de som överlever kommer att ha ett livslångt skydd, trodde man då. Man hade inte ordet flockimmunitet i sitt ordförråd, som vi fått lära oss. Men det var nog ditåt man tänkte. Men man förstod också att om det skulle bli en lyckad vaccinering ställdes stora krav på de som skulle utföra detta; den som utför dessa måste kunna tänka förnuftigt, och snabbt kunna dra slutsatser, analysera resultat och skaffa sig bra erfarenheter. Man är medveten om riskerna, och man menar att man måste välja personerna med omsorg.

Martin: Om jag var förälder under den här tiden, så skulle jag nog ha blivit orolig om de kom till min by för att ympa barnen. Det måste ha varit en del som inte ville vaccinera sina barn, eller?

Mia: Vid den här tiden var det frivilligt, och inte helt lätt att bestämma sig som förälder kan jag tro. Jag har inte hittat någon diskussion kring detta i arkivet, men man kan ju tänka sig en familj med 7-8 barn, ska man låta vaccinera alla och kanske därmed ta livet av något? Det kan inte ha varit lätt.

Martin: Nä, jag tänker att det kanske var bättre att hålla sig undan, och isolera sig?

Mia: Ja precis, eller skicka bort barnen som det ju också finns exempel på. Jag har däremot hittat diskussioner om att man ville. Men om den här sjukdomen inte hade drabbat barnen så hårt, och om den inte varit så fasligt dödlig, kanske att man hade resonerat på annat sätt. Men nu var det ju som det var. Därför kanske man som förälder också tog chansen. Till länet kom bland annat en läkare från södra Sverige år 1768, på uppmaning av landshövdingen. Läkaren hette Nils Åman och han ympade 80 barn och ungdomar inom Offerdals församling. Många blev svårt sjuka, och några dog. Man trodde i och med detta att dessa barn nu hade ett livslångt skydd. Men vi återkommer till det.

Martin: Men man tyckte ändå att det var bra att fortsätta med den här typen av vaccination?

Mia: Ja, för året efter att doktorn varit här, 1769, härjar smittan i hela länet. Då är det andra församlingar som menade att det var synd att doktorn inte hann ympa fler, för Offerdal ser ju ut att klara sig rätt bra nu under den här epidemin. Det förs en diskussion kring om han kan komma upp igen, och hur ska man ordna det?!

[pianomusik]

Dialogen mellan Martin och Mia fortsätter

Martin: Blev det någon fortsättning på det här med vaccineringsen?

Mia: Jag har inte sett några uppgifter om att den här doktor Åman återkom, kanske han gjorde det. Men den här varianten var ju helt livsfarlig, man smittade ju ner personen med en dödlig sjukdom och den fick heller inte någon större spridning. Men så i slutet av 1700-talet har läkaren Edward Jenner i England efter en del moraliska kval, får man hoppas, gjort sina tester. Han hade helt enkelt uppmärksammat det bonde-befolkningen redan visste, att de som drabbats av kokoppor en gång aldrig blev smittade av smittkoppor. Det han gjorde var helt enkelt att ympa en patient först med kokoppor, och sedan infektera densamme med smittkoppor. Och det funkade, och det är från den här tiden och dessa experiment som vi får orden vaccin, vaccinator och vaccinera. Edward kallade det hela vaccination, av ordet *vacca*, som betyder ko på latin.

Martin: Hur togs upptäckten emot?

Mia: En landsortsläkare, som gör den största upptäckten någonsin, kan inte vara möjligt! Han hade till en början svårt att få sina försök uppmärksammade. Smittkopporna, precis som pesten, ansågs vara Guds straff. Då kunde inte en så enkel lösning vara aktuell. Så läkarkåren var inte speciellt imponerad till en början, men sedan får han uppmärksamhet och blir prisad för att ha gjort den största upptäckten någonsin. Så han får cred så småningom.

Martin: Vad hände med den kunskapen sedan?

Mia: Redan 1801, det är på 1790-talet som Jenner håller på med sin experiment, påbörjade man vaccinera med kokoppor i Sverige, och redan 1810 kommer nya riktlinjer för hur man skulle ordna med massvaccinering i Sverige, nu med den moderna metoden utifrån de mer ofarliga kokoppor. Och det är nu man kommer ut med riktlinjer, handböcker och försöker skapa en organisation som kan matcha det här att alla ska vaccineras. I alla fall alla som inte haft sjukdomen och överlevt. Så arbetsordningen för att få rull på den här vaccineringen den började uppifrån med Sedan utarbetade CM en handbok för vaccinatörer, och satte upp en arbetsordning för att få rull på vaccineringen började uppifrån med provinsialläkarna, alltså distriktsläkarna som fanns på många platser i landet skulle vara ansvariga lokalt, sköta rapportering och ha tillsyn. Dessutom skulle det finnas vaccinationsföreståndare och de skulle ha kontakt med prästerna i församlingen och upprätta listor över de barn som fötts alltså vilka som då skulle vaccineras närmast. De kunde också hjälpa till praktiskt. Sedan kom vaccinatörerna som skulle finnas i varje församling. I första hand klockaren, för det ingick i hans arbetsbeskrivning. Det kunde också vara barnmorskan. Och de här är ju anställda av socknen, så det var socknen som var ansvariga för att det fanns vaccinatörer. Men även andra personer som hade bra handlag kunde komma ifråga. De skulle då göra det praktiska arbetet med att ympa barnen. Då använde man ganska moderna verktyg en ymplansett eller ympnål, som skulle hållas rena, och den här fördes försiktigt in den under den yttersta delen av huden, och placerade en liten del av en droppe vaccin i själva såret. Då är barnet ympat. Man skulle också göra sköta återbesök för att kontrollera om det bildades ngn blåsa, som var tecknet på en lyckad vaccinering. Och sen så skulle man ju också rapportera in journalföringen till provinsialläkaren, och han i sin tur skulle rapportera uppåt i systemet.

Martin: Och det var en sådan journal som du hade med dig?

Mia: Ja, precis.

Martin: Det är ju intressant att de är ute efter antikroppar, utan att veta om det.

Mia: Ja, vaccinatörerna ska dessutom ta sitt eget ympmaterial, och det ska de göra enligt instruktioner efter ett visst antal dagar apropå att det inte vet varför de ska ta det på det 8:e dygnet, men det är sagt så. Då gör de det, och då funkar det.

[pianomusik]

Dialogen mellan Martin och Mia fortsätter

Martin: Tillbaka till journalen som vi har här på bordet.

Mia: Ja, jag sa ju att det var från provinsialläkarens i Härjedalens arkiv, och han heter vid denna tid Johan Ellmin, och han har bara varit på plats i något år när den här journalerna skapas. Han är uppflyttad från Stockholm, där han varit verksam under lång tid som fattigläkare. Man kan läsa mellan raderna, att det finns en viss frustration hos honom.

Martin: Jaha, hur då?

Mia: Till exempel hans uppdrag är ju att skapa förutsättningar för vaccineringsen, och han har dessutom ett rapporteringsansvar gentemot myndigheterna. Hans stora distrikt är uppdelat i olika områden med olika vaccinatörer, som ska journalföra och sen ska ha få in dessa journaler och utifrån detta ska ha rapportera hur många har ympats, hur många har lyckats osv. I rapporten för 1851, så skriver han bland annat *afskrift af 4 skrifne papperslappar*. Då känner jag att det kanske inte är en komplett journal med alla uppgifter han behöver. Han har det inte helt enkelt med sin vidarereportering, då journalföringen är undermålig. En av de vaccinatörerna som skrivit en korrekt och fullt läslig journal är Halvar Blomquist, som bodde i Kyrkbyn i Överhogdal. Han var klockare och ursprungligen från Älvros. Gift med Gertrud Matsdotter och i den lilla familjen fanns även dottern Emma. Och tittar man i journalen så ser man att Emma Blomquist, 1 år ympats det här året. Så hon blev ympad av sin egen pappa. Och det gick bra, hon fick sin blemma så det är korrekt utfört så hon är nu immun mot sjukdomen. Säkert skönt för föräldrarna.

Mia: I ett annat av dokumenten är det vaccinatören Pål Zakrisson som lämnat in en kanske inte riktigt lika informationsrik journal men fullt läslig i alla fall, han är torpare och när han har förhinder är det hans hustru som får rycka in. Hon har inget namn i journalen, men enligt husförhörslängden heter hon: Karin Swensdotter. De har varit flitiga med vaccinationen detta år, även om journalföringen är bristfällig. 27 barn i 10 byar runt omkring Sveg, där 4 barn befaras inte ha fått immunitet då anteckning om ”*ej slagit an*” står i anmärkningarna. De har helt enkelt inte utvecklat någon blemma. Men dock, 23 barn inom ett år är immuna mot denna otäcka sjukdom.

Martin: Bra jobbat Pål och Karin. De måste ha värnat om barnen!

Mia: För det står i handboken att man inte fick skrämja barnen, utan det ska göras på ett vänligt sätt. Det ska vara till gagn för många, men får inte uppträda hotfullt så barnen blir rädda.

Martin: Kunde vem som helst bli vaccinatör?

Mia: Det var inte helt enkelt att hitta rätt person. Som jag sa, var det mestadels klockaren som utförde vaccinationen. Det stod tom i hans arbetsbeskrivning. Men det var ju inte alltid man hittade någon klockare som kunde. Då var det upp till sockenstämman att hitta både vaccinationsföreståndare och vaccinatör. Man lockade dessutom med att man regelbundet tog upp vaccinationskollekt, som vaccinatören kunde använda dels som extra lön men det skulle även räcka för att köpa in vaccin. Så på något vis har ju myndigheterna lämnat över ansvaret för hela den här

organisationen till socknarna och de enskilda människorna. För i sockenstämman är de ju enskilda bönder som sitter, och de är de som går i kyrkan på söndagen och lämnar kollekt.

Martin: Så bygden betalar för vaccinationsprogrammet. Bra system.

[pianomusik]

Dialogen mellan Martin och Mia fortsätter

Mia: Det hände ju att vaccinatören fick sparken. Jag har sett beslut i sockenstämmor där vaccinatorerna använt undermåligt vaccin, kanske något billigt som inte hade någon effekt. Jag ska berätta lite mer om de sen, men det var inte lätt att bevara vaccinet eftersom det var känsligt, det känner vi ju igen från våra dagar också med temperatur och hur man hanterar det i samband med vaccineringen.

Sedan finns det även exempel på att de inte journalfört som de ska, eller velat uträtta vaccinationsintyg av någon anledning. Så det finns lite olika anledningar till att de fick sparken, och man utser någon annan.

Martin: Men det gick framåt med vaccineringen i alla fall?

Mia: Jag hittade en siffra från Sundhetscollegium, Collegii Medici har bytt namn, som visar att 1858 vaccinerades 120 000 personer i hela landet. Inte någon skillnad på norr och söder, däremot är det vissa platser som saknar vaccinatör. Samma år föds 129 000 barn i Sverige, och året innan 119 000 barn. Så i princip hinner man med att vaccinera alla barn som föds. Man hinner med. Nu har man ju dessutom varit igång sedan 1810, och det sa jag inte men från 1816 är det obligatoriskt, nu kan du som förälder inte välja längre. Alla barn ska vaccineras, punkt. Där har myndigheterna har pekat med hela handen.

Martin: Det kan man se i husförhörslängderna, eller hur?

Mia: Ja, antingen är det skrivet Vacc. i anslutning till namnet, som i Offerdals socken för alla de som ympades redan på 1700-talet. Men under 1800-talet tillkommer en spalt i böckerna för just v. för vaccinerad.

Martin: Jag tror att jag har sett även i anmärkningskolumnen i husförhörslängden att det stått ympad.

Mia: Vi får väl se hur det blir för oss nu då, hur vi ska kunna hålla koll på vilka som är vaccinerade och inte. Vi har ju ingen husförhörslängd.

Martin: Ja, det blir nog något digitalt.

Martin: Vad finns mer i dokumentet som du har med dig?

Mia: En annan del i rapporten som Ellmin måste lämna ifrån sig är nog inte så rolig för honom:

[Mia läser ur dokumentet]

Inom Rätan och Klöfsjö församlingar har under nästlidet åt ingen vaccination lyckats, emedan i flere särskilda omgångar begärda och erhållna vaccin vid anländandet befunnits oduglig.

Mia Han har alltså inte fått tillräckligt bra vaccin. Vaccinatörerna kunde antingen ta tillvara eget ympmaterial, så var det ju inte i det här fallet. Men det kunde de göra. Men de kunde även beställa via depåer som skulle finnas i varje residensstad, Östersund i det här fallet. Men eftersom det var känsligt var det tvunget att förvaras enligt viss standard, vilket man kan läsa i ”Handbok för vaccinatörer”;

[Mia läser ur handboken för vaccinatörer]

Ämnet tages af fullkomligen friska Vaccinerade Barn, den 7:de eller 8:de dagen, och icke sednare,

Martin: Man tog alltså var från koppan

Mia: Ja, och det skulle sedan:

[Mia läser vidare ur handboken]

genast läggas emellan 2:ne glasskifwor, med Guldslagarehinna rundt omkring öfwerdragne, kan länge hållas friskt och kraftigt, om det uti fint kohlstybb i tädt glas förvaras.

Martin: Nu hänger jag inte med... du måste förklara.

Mia: Nä, guldslagarehinna var jag tvungen att slå upp, det är den yttersta delen av kons tarmar, som behandlats på olika sätt. Man använde den när man skulle som mellanlägg när man skulle tillverka bladguld, därav namnet. Och resten med glasskivor och kolstybb, var ju för att det skulle kunna bevaras och hållas kraftfullt.

Martin: Intressant! Och så krångligt!

Mia: Ja, så höll man på från 1816 då det blev obligatoriskt att vaccinera barn under 2 år i Sverige. När nästa stora epidemi i länet kom 1833, dog inte ett enda barn, för då hade man ju hunnit med att vaccinera en stor del av alla barn! Men sjukdomen fanns ju kvar, och det var viktigt att fortsätta ympa alla nya barn som föddes. Journalen är som sagt från 1851, då hade man kommit rätt långt.

[pianomusik]

Dialogen mellan Martin och Mia fortsätter

Martin: Här verkar det ju som att kulmen är nådd och sjukdomen börjar avta, eller?

Mia: I alla fall för Sveriges del och länets. Epidemierna fortsatte komma regelbundet under hela 1800-talet, men i slutet av seklet var det plötsligt de äldsta i befolkningen som dog istället. Man kom då fram till slutsatsen att det inte var ett livslångt skydd man fått genom vaccinet. Då infördes en rekommendation att man måste återvaccinera sig när man fyllt 21.

Martin: Så motståndet har har gått ur kroppen med tiden?

Mia: Ja, det har minskat med åren. Och det är kanske något som vi måste göra också nu, kanske vi måste vaccinera oss varje år framöver mot Covid?!

Martin: När hade vi smittade senast i Sverige?

Mia: Det klingade av under 1800-talet och in på 1900. Senaste gången vi hade folk som dog i smittkoppor var 1963. Den som kom med smittan var en svensk sjöman, som anlänt till Sverige med flyg från Australien med flera stopp längs hemvägen. Man tror han blev smittad någon gång under själva resan. Självt var han inte särskilt sjuk, men han hann smitta sin mormor och hennes hemsamarit. Först i nästa led ställdes rätt diagnos, med det blev ändå en fortsatt spridning så 27 personer insjuknade. Då var det anhöriga till hemsamariten, en granne, medpatienter på epidemisjukhuset samt sjukvårdspersonal. Så det blev en ganska omfattande smittspridning.

Martin: Han kanske hann smitta de andra innan han fick sina utslag?!

Mia: Ja, dels det. Men eftersom man inte riktigt visste vad det var hann han smitta både sjukvårdspersonal och medpatienter eftersom den är luftburen så kunde ju smittan spridas via ventilationen. Så det var lite turbulent innan alla smittade hade isolerats. Men det var 4 personer som dog. Av de fyra som dog var två ovaccinerade, och hos de övriga två fallen låg vaccinationstillfället mer än 40 år tillbaka i tiden.

Mia: Så det var senaste tillfället, för under 1960-talet påbörjade WHO ett utrotningsprojekt av smittkoppor, 1976 slutade vi med allmän vaccinering i Sverige och 1980 förklarades smittan vara utrotad. Sista fallen i Somalia. Det är den första sjukdom som människan lyckats vaccinera bort.

Fantastiskt!

Martin: Och nu är man på god väg att utrota polio världen över, också den med vaccin.

Mia: Ja så är det. Fantastiskt! Men... smittämnet för smittkoppor finns kvar i två olika labb på två kontinenter idag. Vaccin finns också framtaget mot just de här varianterna, då man idag ser smittkoppor som svagt men dock möjligt terrorhot. Sjukdomen räknas till samma grupp "samhälls- och allmänfarlig sjukdom" som SARS, Covid 19 och Ebola. Vilket innebär att myndigheterna har vissa befogenheter gentemot befolkningen om en epidemi skulle bryta ut, rätt att hålla en misstänkt smittad i karantän t ex. Men det får vi hoppas aldrig händer igen!

Martin: Så det var allt vi hade?!

Mia: Ja, det var allt för idag!

Martin: Tack Mia Nilsson föra tt du kom hit och pratade om smittkoppor! Och tack för att ni lyssnat, vi hörs väl snart igen! Hej då!

Poddavsnittet slutar

[pianomusik]